

Skúmanie miery integrácie cudzincov na Slovensku a úloha komunitného tlmočníka v procese integrácie

Simona Nagyová

Katedra anglistiky a amerikanistiky, Filozofická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

simona.nagyova6@gmail.com

Kľúčové slová: integrácia, komunitné tlmočenie, migrácia, tlmočenie, prisťahovalci, odídenci

Keywords: integration, community interpreting, migration, interpreting, displaced people, immigrants

1 Úvod

V roku 2022 sme v spolupráci s mestom Banská Bystrica realizovali kvalitatívny výskum s cieľom zistiť skúsenosti cudzincov žijúcich na Slovensku a mieru ich integrácie. Keďže sme absolvovali osobné rozhovory s prisťahovalcami aj odídcami, v tejto štúdii zisťujeme aj rozdiel v miere integrácie medzi týmito dvoma skupinami. Navyše sme absolvovali rozhovory s komunitnými tlmočníkmi, prostredníctvom ktorých budeme reflektovať praktické problémy pri výkone tejto profesie. Na základe skúseností na záver ponúkame praktické návrhy na zlepšenie a skvalitnenie integračných procesov.

2 Komunitné tlmočenie a integrácia

Proces integrácie, ktorému je do veľkej miery venovaná táto štúdia, sa nezaobíde bez komunitného tlmočníka. Na Slovensku sa o tomto type tlmočenia hovorí veľmi málo a len zriedka si ľudia uvedomujú skutočnú potrebu tejto profesie. Komunitné tlmočenie (alebo tlmočenie vo verejnej službe) označuje akúkoľvek formu sprostredkovania komunikácie medzi dvoma jazykmi, ktorej cieľom je pomôcť jednotlivcom s ich integráciou do spoločnosti, domáhať sa spravodlivosti a uznania a zabezpečiť sociálne a zdravotné služby a/alebo služby pre štátnu/verejnú správu (Štefková – Kerremans – Bossaert, 2020). Na Slovensku prevláda mýtus, že komunitné tlmočenie je spojené len s tlmočením pre migrantov, a teda mu nemusíme venovať väčšiu pozornosť, keďže na Slovensko nemigruje množstvo ľudí (Štefková, 2021). Štefková, Kerremans a Bossaert (2020) rozlišujú troch klientov komunitného tlmočenia, a to národnostné menšiny, migrujúcich pracovníkov a žiadateľov o azyl. Je teda zjavné, že služby komunitného tlmočenia sa využívajú nielen počas migračných kríz. Podľa Gehrkeovej (1993, citované podľa Hale, 2007) je komunitné tlmočenie spojenie tlmočenia a sociálnej práce. V procese tlmočenia sa môžu vyskytnúť rôzne prekladateľské problémy spojené s kultúrnymi špecifikami, ktoré musia byť okamžite pretlmočené s čo najväčšou presnosťou (Hale, 2007). Barsky (1994, citované podľa Hale, 2007) upozorňuje na dôležitosť profesionálneho komunitného tlmočníka pri práci s cudzincami a spomína prípad z imigračného pojednávania, keď tlmočník preložil spojenie *socialistická strana* ako *sociálna skupina*. Negatívne posuny v tlmočení, ako bol aj uvedený príklad, môžu znamenať zamietnutie žiadosti o azyl aj mimoriadne vzdelaným cudzincom, a to vinou nekompetentného tlmočníka (ibid.).

Integrácia je postupný proces, počas ktorého sa cudzinec snaží zabývať v novom kultúrnom prostredí. Úspešná integrácia sa nezaobíde bez zvládnutia jazyka novej kultúry. Ako vyplýva z nášho výskumu, cudzinci neprichádzajú do cieľovej krajiny so znalosťou slovenského jazyka a túto schopnosť nadobudnú až po určitom čase vďaka jazykovým kurzom a komunikácii s domácimi.

Okrem niekoľkých výnimiek boli všetci naši respondenti v dôležitých situáciách sprevádzaní vybranými osobami s cieľom pomôcť im riešiť problémy jazykovej komunikácie. Je málo pravdepodobné, že by si (okrem ojedinelých výnimiek) boli cudzinci schopní v začiatkoch poradiť sami, keďže pracovníci inštitúcií a veľká časť slovenskej populácie nie sú schopní alebo ochotní komunikovať s cudzincami v anglickom alebo inom cudzom jazyku. Z odpovedí vyplýva, že aj keď sa na Slovensku nájdú mnohí ochotní pracovníci či okoloidúci, cudzinci sa stále často stretávajú s názorom „na Slovensku po slovensky“. Dôkazom sú napríklad výsledky prieskumu Úradu hraničnej a cudzineckej polície z roku 2019, v rámci ktorého sa zistila nedostatočná schopnosť komunikácie v cudzom jazyku zo strany personálu príslušných inštitúcií. Podľa vedúceho oddelenia nemôžu cudzinci očakávať, že s nimi budú zamestnanci komunikovať v cudzom jazyku (Gucký, 2020, citované podľa Šveda – Tužinská, 2021). Z iného výskumu zas vyplýva, že bývalé socialistické štáty v Európe sú menej ochotné prijímať cudzincov než krajiny západnej Európy. Neochota prijímať iné kultúry sa nazýva etnopolulizmus (Jenneová, 2018). Tento jav je v krajinách strednej a východnej Európy podporovaný politikmi, ktorí sa snažia pretláčať obraz o nepriateľoch zvonku (cudzinci a etnické menšiny) alebo dokonca o nepriateľoch zhora (Európska únia), ktorí nás pripravujú o našu domácu kultúru. Postupnou propagáciou nacionalizmu a etnopolulizmu budujú v ľuďoch paranoju a snažia sa spomenuté skupiny ľudí dehumanizovať (Jenneová, 2018).

Podľa Hertoga (2020, citované podľa Štefková, 2021) sa v akejkol'vek európskej krajine tlmoční prevažne v nemocniciach, školách, na súdoch, vo väzeniach a pod., a to vo väčšej miere než na konferenciách. Z toho dôvodu je komunitné tlmočenie najrozsiahljšou a najpotrebnejšou formou tlmočenia. Aj napriek faktu, že počet prípadov konferenčného tlmočenia sa za posledných desať rokov značne znížil, študenti prekladu a tlmočenia doposiaľ nie sú vzdelávaní v oblasti komunitného tlmočenia (Djovčoš – Šveda, 2017, citované podľa Štefková, 2020). Na Slovensku, ako aj vo väčšine bývalých socialistických krajín prevládali jazykové kombinácie s angličtinou, pričom štúdium menších jazykov u nás nie je v rámci štúdiá ponúkané. Tento systém rozhodne potrebuje zmenu a zameranie na komunitné tlmočenie, aby sme sa vedeli adaptovať na potreby v rámci migrácie (Šveda – Djovčoš, 2021). Na základe nášho výskumu a štatistík migrácie na Slovensku a v Banskej Bystrici môžeme konštatovať, že komunitné tlmočenie si zaslúži zvýšenú pozornosť a jeho rozvoj je v spoločnosti žiaduci a nevyhnutný.

Proces integrácie, pri ktorom veľkú úlohu zohráva prvý dojem a prijatie domácimi, sa nezaobíde bez tlmočníka, či už profesionála, alebo laika. Cudzinci sú v začiatkoch odkázaní na jazykovú pomoc, ktorá je garanciou plynulosti pri zabezpečovaní základných potrieb pri príchode do novej krajiny. Tlmočník často preberá aj úlohu kultúrneho mediátora a stáva sa z neho pomocný kontakt, čo je nesmierne dôležité pre psychickú pohodu cudzinca a samotnú integráciu. Vďaka tlmočníkovi je proces integrácie plynulejší a bez neho by prakticky nebol možný.

3 Cieľ a metodika výskumu, popis vzorky respondentov

Cieľom práce je zistiť, aké sú a ako sa líšia potreby prisťahovalcov a odídencom pri príchode na Slovensko, či je integrácia cudzincov na Slovensku úspešná, a taktiež zmapovať situáciu v oblasti komunitného tlmočenia. Závery, ku ktorým sme dospeli, sa týkajú našej vzorky respondentov a nemusia sa zhodovať s názormi a skúsenosťami iných cudzincov. Výsledky výskumu budú zároveň prínosom pre tlmočnicku oblasť.

Zadali sme si tri výskumné otázky:

1. Je integrácia cudzincov na Slovensku úspešná?
2. Odlišuje sa integrácia medzi prisťahovalcami a odídenkami?
3. Aké sú skúsenosti komunitných tlmočníkov z tlmočenia počas vojny?

Na hodnotenie miery integrácie sme si zadefinovali prvky integrácie. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR v dostupnom dokumente navrhuje legislatívne, organizačné a praktické opatrenia na integráciu cudzincov v podmienkach Slovenskej republiky, ktoré sú v súlade s uznávanými princípmi, štandardmi, skúsenosťami a odporúčaniami EÚ. Opatrenia sú rozdelené do oblastí ako ekonomická a sociálna integrácia, zabezpečenie prístupu k vzdelaniu (vrátane jazykových kurzov), bývaniu, sociálnemu zabezpečeniu (vrátane tlmočnickej služby) a zdravotnej starostlivosti, kultúrna a občianska integrácia.¹ Dané oblasti sa zhodujú s kľúčovými prvkami integrácie, ktoré uviedli naši respondenti a ktoré považujeme za dôležité aj my. Na základe dokumentu MPSVR SR určujeme tieto **primárne prvky integrácie**: ubytovanie, práca alebo štúdium a znalosť slovenského jazyka. Na základe týchto parametrov budeme hodnotiť integráciu podľa MPSVR SR. Za dôležité pre hodnotenie integrácie považujeme aj vnútorné prežívanie cudzincov, a preto tiež vymedzujeme **sekundárne prvky integrácie**: pocit bezpečia, pocit prijatia a pocit nájdenia nového domova.² Podľa primárnych aj sekundárnych prvkov budeme hodnotiť mieru integrácie skúmaných vzoriek cudzincov.

V rámci výskumu sme realizovali osobné rozhovory s prisťahovalcami a odídenkami žijúcimi na Slovensku, a to formou pološtruktúrovaných a neštruktúrovaných rozhovorov (Tužinská, 2010). Vyvodené závery sa (vzhľadom na malú vzorku) budú týkať len našej vzorky respondentov.

Vzorku dobrovoľných prisťahovalcov tvorí 22 osôb, z toho je 12 mužov a desať žien vo vekovom rozpätí 17 – 76 rokov, ktorí pochádzajú z 12 krajín (Anglicko, Austrália, Bielorusko, Čína, Francúzsko, Kazachstan, Nemecko, Rusko, Srbsko, Sýria, Ukrajina, USA). Priemerný vek mužov sa pohyboval na úrovni 46 rokov a vek žien na úrovni 35 rokov. Všetci respondenti v rámci tejto skupiny sa na Slovensko prisťahovali v rozpätí rokov 1970 až 2022. Všetci sem prišli žiť dobrovoľne z rôznych dôvodov, čo ich najviac odlišuje od druhej vzorky respondentov.

Druhú skupinu respondentov tvoria vojnoví odídeni z Ukrajiny, ktorí prišli na Slovensko v dôsledku vojny. V rámci výskumu sme získali odpovede desiatich osôb, z toho šesť mužov a štyri ženy. Vekové rozpätie je 6 – 72 rokov. Priemerný vek mužov je 47 a žien 31 rokov. Všetci odídeni pochádzajú z ukrajinsky alebo rusky hovoriacich oblastí na Ukrajine.

Údaje získané počas rozhovorov sme spracovali a rozdelili podľa logických celkov a prvkov integrácie do kategórií: ubytovanie; jazyková pomoc po príchode; znalosť slovenského jazyka; práca alebo štúdium; pocity bezpečia, prijatia a nájdenia nového domova.

4 Vyhodnotenie výsledkov výskumu

Na základe stanovených prvkov integrácie budeme vyhodnocovať dáta z osobných rozhovorov, pričom sa najprv vyjadríme k vzorke prisťahovalcov, potom k vzorke odídenov a na záver ich skúsenosti porovnáme, čím budeme postupne odpovedať na druhú výskumnú otázku.

a) Ubytovanie

Pri napĺňaní tejto potreby všetkým **prisťahovalcom** niekto pomáhal. V prípade študentov (desať osôb) išlo o ubytovanie na internáte, s ktorým im pomáhali zamestnanci

¹ Dostupné na internete: <<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/integraciacudzincov/dokumenty/koncepcia-integracie-cudzincov-v-slovenskej-republike.pdf>> [Cit. 2023-25-05.]

² Sekundárne prvky sme určili na základe vlastného zváženia, no pocit domova uvádza ako dôležitý faktor aj CVEK vo svojom výskume o integrácii na Slovensku z roku 2021. Dostupné na internete: <<https://ec.europa.eu/migrant-integration/system/files/2021-12/Cudzinci-na-Slovensku.-Hladanienovehodomova.pdf>> [Cit. 2023-25-05.]

agentúr alebo známi, ktorí už žili alebo študovali na Slovensku dlhší čas. Pracujúce osoby dostali ubytovanie od zamestnávateľa.

Vďaka pomoci známych, dobrovoľníkov a pracovníkov radnice mali **odídenci** asistenciu aj pri hľadaní ubytovania. V prípade nevhodného ubytovacieho zariadenia sa všetkým podarilo nájsť lepšiu alternatívu na dlhodobé (aj keď z ich pohľadu stále dočasné) bývanie. Až sedem respondentov tejto vzorky býva na internáte, pričom nejde o študentov, ale o osoby všetkých vekových kategórií, ktoré bývajú na internáte so svojou rodinou.

Porovnanie: Pomoc pri hľadaní ubytovania vyhľadali respondenti oboch skupín. Najväčším rozdielom medzi skúmanými vzorkami je podiel respondentov žijúcich na internáte. Zatiaľ čo zo skupiny prisťahovalcov žijú na internáte len študenti vysokej školy, až sedem z desiatich odídcov rôznych vekových kategórií žije na stredoškolskom internáte. Domnievame sa, že aj tento fakt prispieva k nedostatočnému pocitu nájdania nového domova.

b) Jazyková pomoc po príchode

Keďže všetci cudzinci prišli na Slovensko bez znalosti slovenského jazyka, je pochopiteľné, že náročnú terminológiu, ktorá sa využíva napríklad na cudzineckej polícii a v iných inštitúciách, by nezvládli bez pomoci. Z **prisťahovalcov** nevyhľadal pomoc profesionálneho tlmočníka nikto. Jeden respondent si po príchode na Slovensko najal bilingválneho Slováka, nešlo však o profesionálneho tlmočníka. Podobné prípady, keď cudzinci využili plateného, no neprofesionálneho tlmočníka, sa objavili aj u niekoľkých študentiek, konkrétne dvoch z Ukrajiny a jednej z Ruska. Tieto študentky sa na Slovensko dostali prostredníctvom rôznych národných agentúr, ktoré pomáhajú študentom vybaviť vysokoškolské štúdium v zahraničí. Dostali pomoc pri výbere školy, zápise na štúdium, podaní žiadosti o ubytovanie, zápise predmetov a taktiež im bol poskytnutý sprievod na úrady po príchode do mesta, v jednom prípade bol zahrnutý aj jazykový kurz slovenčiny. Najväčšej skupine 12 osôb pomáhali známi, kolegovia z práce či učitelia. Zväčša išlo o Slovákov, ktorí ovládali aj jazyk daného prisťahovalca, a teda sa z nich okrem kolegov stali aj sprievodcovia. Študenti často vyhľadávali pomoc starších študentov. Veľkú úlohu tu teda zohrávala ochota známych pomôcť. Osobitnú kategóriu tvoria osoby, ktoré nevyhľadali žiadnu pomoc. Dve osoby ju nevyhľadali, pretože po slovensky už vedeli (mali rodičov Slovákov žijúcich v zahraničí). Zvyšné štyri osoby sa pred návštevou inštitúcie spoliehali na anglický či ruský jazyk alebo dorozumenie sa „rukami-nohami“. Vo väčšine prípadov ich čakalo sklamanie, keďže personál úradov či cudzineckej polície zjavne nebol pripravený na návštevu cudzincov a často sa na pobočke nenachádzal žiadny zamestnanec, ktorý by ovládal anglický alebo iný cudzí jazyk. Respondenti sa často stretli s neochotou personálu a vidia veľké rozdiely v správaní zamestnancov k cudzincom, ktorí nevedia po slovensky, a k tým, ktorí vedia aspoň základy. V tomto ohľade je to však veľmi subjektívne a sú aj prípady, keď boli zamestnanci ochotní a snažili sa pomôcť aj prisťahovalcom bez znalosti jazyka, akceptovali použitie Google prekladača a trpezlivo komunikovali. Z odpovedí vyplýva, že väčšina cudzincov bola v začiatkoch svojho pobytu na Slovensku niekým sprevádzaná. Len štyria respondenti (traja muži a jedna žena) majú nejakú skúsenosť s návštevou úradov bez pomoci inej osoby, z čoho majú aj pozitívne aj negatívne skúsenosti.

Odídenci z Ukrajiny sa tiež stretávajú s jazykovou bariérou. Podotýkame, že všetci respondenti pochádzali z ukrajinsky alebo rusky hovoriacich oblastí na Ukrajine, a teda nikto z nich pri príchode neovládal slovenčinu. Nikto z desiatich respondentov tejto skupiny nemal potrebu vyhľadať pomoc profesionála. Až osem osôb prišlo do danej oblasti kvôli známym, ktorí im následne po príchode pomáhali. Boli to buď ich známi, alebo kolegovia Slováci, resp. Ukrajinci žijúci na Slovensku už dlhší čas. Dve osoby navštívili inštitúcie bez jazykového sprievodu. Spoliehali sa na svoju znalosť anglického jazyka a vďaka dobrovoľným tlmočníkom pomáhajúcim na pobočke cudzineckej polície sa dokázali dorozumieť. Neziskové

organizácie a dobrovoľníci pomáhali v rôznych oblastiach a odídenci boli dostatočne informovaní o svojich možnostiach v ukrajinskom jazyku.

Porovnanie: Pri porovnaní skúseností prisťahovalcov a odídencom z pohľadu jazykovej pomoci po príchode máme možnosť vidieť zásadný rozdiel medzi respondentmi jednotlivých vzoriek, ktorí nevyužili žiadnu pomoc. V prípade prisťahovalcov išlo zväčša o negatívne skúsenosti prameniace z jazykovej bariéry medzi nimi a zamestnancami inštitúcie. Odídencom sa však ujali dobrovoľní tlmočníci, vďaka čomu prebehla komunikácia plynule a bez problémov. Môžeme konštatovať, že prítomnosť tlmočníka v inštitúciách, ktoré dennodenne prichádzajú do kontaktu s cudzincami, je kľúčová pre plynulú komunikáciu, pre pocit prijatia a následnú úspešnú integráciu cudzincov.

c) Znalosť slovenského jazyka

Z odpovedí vyplýva, že po slovensky sa naučili obe skupiny respondentov. Niektorí respondenti uviedli, že sa pokúšali po slovensky naučiť ešte pred príchodom, no považovali to za náročné. Všetci **prisťahovalci** ovládajú jazyk aspoň na základnej úrovni. Úroveň A1 a A2 majú osoby, ktoré neprichádzajú do častého styku s domácimi a prevažne sa pohybujú vo svojej cudzineckej komunite. Tiež platí, že študenti a pracujúci ľudia majú najväčšiu motiváciu a jazyk zvládajú na vyššej úrovni B2, resp. v prípade, že sú tu už dlhší čas, na úrovni C1. Takmer všetci respondenti absolvovali kurz slovenského jazyka, ktorý hodnotili väčšinou pozitívne a pripisujú mu podiel na zvládnutí základov slovenčiny.

Podobné výsledky sme zaznamenali aj vo vzorke **odídencom**, v rámci ktorej sa najrýchlejšie naučili jazyk deti a pracujúci ľudia, pričom osoby na dôchodku ovládali len základy jazyka.

Porovnanie: Potrebu znalosti slovenského jazyka si uvedomujú respondenti oboch skupín, takmer všetci ho uviedli ako faktor lepšieho začlenenia sa do miestnej spoločnosti, takže všetci sa ho snažili naučiť, vo väčšine prípadov úspešne. Môžeme konštatovať, že v prípade oboch skupín zohrávala dôležitú úlohu pri učení sa jazyka osobná motivácia. Študujúci a pracujúci respondenti vo všetkých prípadoch ovládajú jazyk na lepšej úrovni než respondenti, ktorí sú na dôchodku alebo pracujú v nejakom type inštitúcie na základe zmluvy o medzinárodnej spolupráci, v dôsledku čoho využívajú pri práci anglický alebo iný cudzí jazyk. Väčšina respondentov sa zúčastnila nejakého kurzu slovenského jazyka, a to buď povinne, alebo z vlastného záujmu. Ako dôležitý faktor pri učení sa uviedli aj komunikáciu so Slováckmi a pozeranie slovenských programov v televízii. Ťažkosti s učením sa slovenčiny pociťujú najmä respondenti s iným materinským jazykom než slovanským, ktorí si aj napriek snahe slovenčinu neosvojili ani po rokoch života v slovenskej komunite. Len 15 prisťahovalcov a štyria odídenci spĺňajú požiadavku na znalosť slovenčiny aspoň na úrovni B1.

d) Práca alebo štúdium

V oblasti práce aj štúdia sa všetci respondenti úspešne integrovali. Žiadny z našich respondentov (**prisťahovalcov**) nepricestoval na Slovensko s cieľom nájsť si prácu a pracovne tu boli len preradení na určitý čas. Všetci študenti chvália štúdium na Slovensku a okrem negatívnych skúseností s pracovnou agentúrou Aténa si študenti dokázali nájsť popri štúdiu aj brigádu.

Čo sa týka **odídencom**, traja z našich respondentov mali dohodnutú pracovnú pozíciu ešte pred príchodom na Slovensko. Dvaja respondenti sú v dôchodkovom veku. Iba jedna respondentka si na Slovensku hľadala prácu. Ide o fyzičku, ktorá na Ukrajine pracovala ako vedecká výskumníčka a tiež pre vedecký časopis. Na Slovensku sa však vo svojom odbore nevedela zamestnať. Prácu jej tu pomohli nájsť známi – momentálne robí upratovačku spoločných priestorov bytových domov. Pracovné príležitosti sú na Slovensku obmedzené,

o čom svedčí nešťastný prípad profesionálnej vedkyne, ktorá u nás vykonáva prácu upratovačky. Dostupné pracovné ponuky sa v slovenskom prostredí týkajú skôr manuálnej práce. Dovolíme si tvrdiť, že by naša krajina vedela v prípade nastavenia vhodných podmienok benefitovať zo šikovných a vzdelaných ľudí, ktorí na Slovensko prišli z Ukrajiny. Tí tu v mnohých prípadoch nemajú možnosť sa realizovať. Aj keď situácia nie je ideálna, všetci odídenci si našli prácu a navyše sú veľmi vďační za všetky príležitosti a ochotu našej spoločnosti, za prijatie a priestor na pokojný a bezpečný život. Naši detskí respondenti navštevujú slovenské školy a škôlku, kde sa veľmi dobre integrovali a boli bez problémov prijatí kolektívom. Taktiež spomenuli veľkú ústretovosť od vyučujúcich a ochotu spolužiakov pomôcť im pri prekonávaní jazykových prekážok.

Porovnanie: V práci a školských zariadeniach sa úspešne integrovali prisťahovalci, ako aj odídenci. Nikto z nich nepostrehol diskrimináciu na základe národnosti a všetci zapadli do slovenského kolektívu. Rozdiel vidíme medzi prisťahovalcami a odídenkyňou, ktorí si hľadali na Slovensku prácu. Zatiaľ čo prisťahovalci pracujú vo svojom odbore alebo si po skončení štúdia na Slovensku vo svojom odbore skúšali nájsť prácu, odídenkyňa nemala túto možnosť a musela reflektovať na tú pracovnú pozíciu, ktorá bola práve voľná. Respondenti, ktorí sú nezamestnaní alebo na dôchodku, sa integrovali do menšej skupiny cudzincov vo svojom okolí.

e) Pocit bezpečia, prijatia a nájdenia nového domova

Všetci **prisťahovalci** uviedli, že sa cítia na Slovensku prijatí. So Slovákmi majú pozitívnu skúsenosť, hodnotia ich ako ochotných ľudí a väčšina z nich trávi viac času so Slovákmi než s osobami svojej alebo inej národnosti.

Bezpečne sa taktiež cítia všetci respondenti. Dve ženy uviedli, že v noci sa samy bezpečne necítia, no nemajú žiadnu negatívnu skúsenosť. Respondent pôvodom z Kazachstanu sa zveril, že sa necíti bezpečne len v prípadoch, keď po ulici prechádza okolo skupiny skinhedov. Tento strach nepramení zo žiadnej nepríjemnej skúsenosti, no respondent sa obáva nevhodných reakcií na svoj cudzinecký pôvod, keďže je mongoloidnej rasy, a teda by sa mohol ľahko stať terčom nenávistných prejavov. Viacerí respondenti tvrdili, že sa tu cítia extrémne bezpečne, omnoho viac než vo svojej rodnej krajine (Francúzsko, USA, Anglicko, Srbsko). Niektorí dokonca necítia potrebu zamykať dvere, bicykel, neboja sa ísť v noci sami po ulici a pod.

17 prisťahovalcov uviedlo, že sa cítia na Slovensku ako doma alebo tu našli svoj druhý domov. Piaty však priznal, že sa tu necíti ako doma, pretože domov je len jeden a tým bude navždy ich vlasť. Respondenti, ktorí sa tu necítia úplne doma, sú zväčša študenti, ktorí bývajú na internáte (čo je samo osebe len dočasné ubytovanie) a nie sú na Slovensku ešte veľmi dlho.

Počas rozhovorov s prisťahovalcami sme sa pýtali aj na ich vlastné hodnotenie miery integrácie. Až 14 respondentov uviedlo, že sa cítia úplne integrovaní. Prekvapivo nie všetci z nich ovládajú slovenský jazyk na vysokej úrovni, pričom tento faktor uviedli ako dôležitý pre integráciu. Traja z nich nepovažujú Slovensko za svoj domov. Šiesti respondenti sa cítia takmer úplne integrovaní, z toho traja konštatujú nedostatočnú znalosť slovenčiny. Jedna respondentka bola v čase rozhovoru na Slovensku len dva mesiace, a teda sa ešte necítila integrovaná. Jeden respondent (na Slovensku od roku 1996) uviedol, že sa nikdy neintegruje, keďže tu navždy bude cudzincom.

Vlastné hodnotenie integrácie respondentov sa nie vo všetkých prípadoch zhoduje s naším hodnotením, ktoré je podmienené splnením všetkých prvkov integrácie. Respondenti neovládajúci slovenský jazyk sa cítia úplne integrovaní. Dokonca aj tí, ktorí sa tu necítia doma, sa považujú za úplne integrovaných. Ich sebahodnotenie, samozrejme, rešpektujeme. To potvrdzuje fakt, že vnútorné prežívanie len ťažko podlieha kategóriám a objektívnemu hodnoteniu, keďže pre každého môže vnútorný pocit integrácie znamenať niečo iné.

Respondenti druhej vzorky (**odídenci**) sa cítia na Slovensku bezpečne a prijatí. Uvedomujú si všetku pomoc a podporu, ktorú tu dostávajú od štátu a od ľudí, a sú nadmieru vďační. Vo svojich výpovediach upozornili na dobrú organizáciu práce na hraniciach a cudzineckej polícii, kde o nich bolo postarané vďaka dobrovoľníkom, čo prispelo k ich pocitu prijatia.

Pozitívne dojmy však nestačia a väčšina odídcov sa tu aj tak necíti doma. Srdcom sú stále vo svojich domovoch na Ukrajine a túžia sa vrátiť, keď to bude možné. Čiastočné splnenie posledného prvku môžeme konštatovať u dvoch respondentov. Mladá žena, ktorá si našla na Slovensku partnera, má plnohodnotné bývanie a komunitu ľudí okolo seba. Druhý respondent je muž, ktorý na Slovensko pricestoval s rodinou a momentálne bývajú v dome pri Banskej Bystrici. Zhodnotil, že sa tu cíti doma tak na 70 % a robí všetko pre to, aby to čoskoro bolo 100 %. Jeho deti sa integrovali do vzdelávacích zariadení, majú bohatý mimoškolský program a on so ženou si hľadajú prácu. Tento respondent si je vedomý faktu, že na Slovensku musia zostať dlhodobo. Ich domov na Ukrajine je zbombardovaný, takže robia všetko pre to, aby sa integrovali do našej spoločnosti.

Vnútné prežívanie a ľudské pocity sú omnoho komplexnejšie a hodnotia sa náročnejšie než iné prvky integrácie. Odídenci prechádzajú počas integrácie rôznymi štádiami, pričom postupne spracúvajú prežitú traumy. V čase rozhovorov nikto nevyjadril negatívne pocity alebo nespokojnosť so svojím pobytom na Slovensku, len túžbu vrátiť sa domov a zmierenie so svojou dočasnou situáciou.

Porovnanie: Rozdiel medzi prisťahovalcami a odídcami z pohľadu pocitov je najmä ten, že odídenci sem neprišli hľadať svoj nový domov. Prisťahovalci sem prišli zámerne a pociťujú spojenie so Slovenskom či daným mestom, v ktorom plánujú zostať alebo sa doň plánujú navždy s radosťou vracieť ako do druhého domova. Odídenci nemajú možnosť voľby. Dvaja respondenti, ktorí sa integrovali lepšie než ostatní odídenci, si podvedome uvedomujú, že sa nemajú kam vrátiť a snažia sa vyťažiť čo najviac zo situácie a podľa možností pokračovať v plnohodnotnom živote.

4 Zhodnotenie úspešnosti integrácie

Plne integrovaní podľa parametrov MPSVR SR	23
Plne integrovaní podľa našich prvkov	14

Tabuľka 1 Zhodnotenie integrácie (Zdroj: vlastné spracovanie)

Môžeme konštatovať, že nie u všetkých respondentov sú splnené všetky primárne prvky integrácie, keďže viacero respondentov neovláda slovenský jazyk na požadovanej úrovni B1. Na základe primárnych prvkov je integrovaných 23 respondentov. Na základe sekundárnych prvkov sú integrovaní 19 respondenti. **Po zohľadnení všetkých prvkov integrácie možno konštatovať, že z celkového počtu 32 je plne integrovaných 14 respondentov, z toho sú 12 prisťahovalci a dvaja odídenci.**

Náš počet integrovaných cudzincov (14) sa líši od sebahodnotenia respondentov, keďže spolu 22 respondentov uviedlo, že sa cítia takmer úplne alebo úplne integrovaní.

Jednou z príčin nášho neuznania integrácie pri prisťahovalcoch bola ich nedostatočná znalosť slovenského jazyka, pretože aj prisťahovalci, ktorí uviedli, že sa tu cítia doma, v skutočnosti neovládajú jazyk na úrovni B1. Je to spôsobené tým, že ho nepotrebujú pre svoj každodenný život. Na druhej strane, traja prisťahovalci, ktorí sa ohodnotili ako plne integrovaní a spĺňajú aj požadovanú úroveň jazyka, uviedli, že sa tu necítia doma.

Pri odídencoch bol (okrem nedostatočnej úrovne jazyka pri troch respondentoch) ako jediný nesplnený posledný prvok – pocit nájdania nového domova, ktorý uvádzajú ako splnený len dvaja odídenci. Tým sa zároveň z pohľadu integrácie najviac odlišujú od prisťahovalcov – odídenci sem neprišli hľadať svoj nový domov (čomu prispôsobujú aj výber ubytovania a práce), a preto sa tu tak ani nebudú cítiť. Odídenci cítia lásku k svojej krajine a túžbu vrátiť sa. Súvisieť to môže aj s tým, že v krízových situáciách sa ľudia spájajú a cítia väčšiu náklonnosť k svojej vlasti, a preto sa odídenci z Ukrajiny síce kvôli vojne nachádzajú na Slovensku, no srdcom sú stále na Ukrajine.

Podľa parametrov MPSVR SR je plne integrovaných 23 respondentov. To sú teda všetci tí, ktorí spĺňajú primárne prvky integrácie. Možno konštatovať, že plnenie integračných parametrov MPSVR SR nie je vždy rozhodujúcim kritériom integrácie. Ak cudzinci neakceptujú Slovensko ako svoj domov, nemožno ich považovať za integrovaných. Vnútny pocit sa nedá zdefinovať a jednoducho odmerať na základe žiadnych oficiálnych parametrov. Aj toho dôvodu platí, že integrácia je veľmi citlivá záležitosť, ktorá sa u každého prejavuje do istej miery rozdielne. Vďaka osobným rozhovorom sme mali možnosť čiastočne nazrieť aj do vnútorného prežívania respondentov a domnievame sa, že naše zistenia o miere integrácie sú vďaka tomu presnejšie než výsledky postulované podľa parametrov MPSVR SR.

5 Skúsenosti tlmočníkov

Pri našom výskume sme tiež absolvovali rozhovory s dvoma dobrovoľnými komunitnými tlmočníkmi, ktorí majú skúsenosť s tlmočením pre odídencom na cudzineckej polícii v Banskej Bystrici a na hraničnom priechode s Ukrajinou počas prebiehajúcej vojny. Zisťovali sme, čo všetko bolo v ich kompetencii, ako sa na tlmočenie pripravovali, aké boli pracovné podmienky a ako hodnotia organizáciu na danom mieste. Pri hodnotení zároveň čerpáme aj z vlastnej skúsenosti z tlmočenia pre delegáciu Medzinárodnej federácie Červeného kríža a Červeného polmesiaca.

Prvý tlmočník od začiatku vojny pracuje pre organizáciu IOM ako konzultant. Podľa jeho slov ide v praxi o spojenie tlmočníka, sprievodcu a pomocníka. Jeho úlohou je pomáhať odídencom na hraničných priechodoch s Ukrajinou, kde im najprv vysvetlí, kam ich autobusom posielajú, aké sú nároky na vybavenie dočasného útočiska, ako si nájsť ubytovanie, a pomáha im plánovať cestu v prípade, že Slovensko nie je ich konečná destinácia. Okrem pomoci odídencom zároveň vyplňa dotazníky do štatistík. Materinský jazyk daného tlmočníka je ukrajinský, pričom v rozhovore uviedol, že pred výkonom práce nemal žiadnu prípravu. Bolo to aj z toho dôvodu, že sa na túto pozíciu dostal zo dňa na deň a nevedel si dopredu predstaviť, aké budú témy komunikácie a na aké otázky bude musieť odpovedať. Organizácia na hraniciach je podľa neho efektívna. Konzultanti IOM sú na jednej zmene vždy dvaja a pracujú osem a pol hodiny od 9.00 do 17.30 s polhodinovou prestávkou. Ostatní pracovníci na hraniciach ovládajú slovenský aj ukrajinský jazyk, čo je na danom mieste nevyhnutné.

Druhá tlmočnica má skúsenosť s tlmočením na pobočke cudzineckej polície. Túto činnosť vykonávala dobrovoľne v rámci odbornej praxe. Jej úlohou taktiež nebolo len samotné tlmočenie, ale aj objasňovanie statusu odídenca a odpovedanie na otázky odídencom z rôznych oblastí. V ojedinelých prípadoch tlmočila aj komunikáciu medzi policajtom a odídencom a o niečo častejšie vykonávala aj funkciu psychológa, keďže mnoho odídencom prišlo na Slovensko traumatizovaných a nevedeli, ako sa so svojou životnou situáciou majú vyrovnáť. Táto tlmočnica sa na tlmočenie intenzívne pripravovala. Pripisujeme to aj faktu, že jej materinský jazyk je slovenský, a teda je prirodzené, že si pred tlmočením potrebovala naštudovať potrebnú terminológiu. Jazyk, ktorým komunikovala, bol ruský a zriedkavo anglický. Keďže išlo o tlmočenie v rámci praxe, všetci tlmočníci si vyhotovili spoločný glosár a zdieľali medzi sebou užitočné odkazy. Organizácia bola prvé dva týždne chaotická. Policajti

nemali presné informácie o všetkých postupoch, resp. tie sa často menili. Na pobočke miestami vládol chaos aj z dôvodu veľkého počtu odíencov. Po období približne dvoch týždňov sa však informácie ustálili, na mieste bol vytvorený stan pre odíencov a pribudlo aj viac zamestnancov na jednej zmene. Tlmočníci boli na jednej zmene vždy dvaja a dvojice sa striedali po štyroch hodinách. Policajti a ostatní zamestnanci ovládali len anglický jazyk na nízkej úrovni a po rusky vedel len jeden policajt. Uvedomovali si, že tlmočníci sú tam dobrovoľne, vážili si ich pomoc a prijali ich ako kolegov.

Skúsenosť s tlmočením pre MFČK/ČP majú viacerí študenti UMB. Skupiny dobrovoľných tlmočníkov sprevádzali delegátov MFČK/ČP počas niekoľkých týždňov na hraničných priechodoch, vo veľkokapacitných centrách, na súkromných poradách a na prednáškach pre slovenských dobrovoľníkov ČK. Práca na tejto pozícii bola naozaj rozmanitá a okrem sprevádzania delegátov v teréne a počas zmienených udalostí zahŕňala aj pomoc s prenájomom vozidiel, tlmočením neformálnych konverzácií medzi delegátmi a slovenskými pracovníkmi počas obedov a večerí. Okrem tlmočenia sa od tlmočníkov očakávala aj prekladateľská činnosť, ktorú sme vykonávali v každom voľnom momente počas obedov, presunov v aute, po ukončení večere na ubytovaní. Mnoho prekladateľských „zákaziek“ od delegátov sme posielali spolužiakom, ktorí to robili taktiež vo voľnom čase popri štúdiu. Negatívom bolo, že tieto materiály sme dostávali z minúty na minútu napríklad počas presunu v aute s informáciou, že rozsiahle prezentácie alebo súbory musia byť preložené do nasledujúceho dňa. Organizácia bola často chaotická, denný plán nebol nikdy presne určený a bol značný nepomer medzi požiadavkami delegátov a množstvom dobrovoľných tlmočníkov.

Všetky analyzované prípady potvrdzujú, že komunitní tlmočníci nikdy nevykonávali len tlmočnickú činnosť. Požiadavky na nich boli často neprimerané ich úväzku a domnievame sa, že dlhodobá práca v takomto nasadení by jednoznačne viedla ku skorému vyhoreniu. Tento problém spomína aj Štefková (2021), podľa ktorej objednávateľ často nepozná úlohy tlmočníka, nevie, čo od neho môže vyžadovať, a nie je schopný odhadnúť správny čas na vyhotovenie prekladu. Počas krízovej situácie je každá pomocná ruka dobrá, a preto sa nedostatok personálu odzrkadľuje na počte úloh pre jedného človeka. Tlmočníci však považujú svoje skúsenosti za cenné, aj keď rozhodne nie ideálne.

6 Návrhy na zlepšenie

Na základe uvedených zistení predkladáme niekoľko návrhov, ktoré podľa nášho názoru môžu mať pozitívny dopad na integráciu a uľahčenie života cudzincov. Integrácia je obojstranný proces: na jednej strane sa cudzinci snažia integrovať a učia sa slovenský jazyk, na druhej strane im my musíme pripraviť vhodné podmienky na integráciu. Preto platí, že zamestnanci cudzineckej polície a iných inštitúcií, ktoré prichádzajú do každodenného kontaktu s cudzincami, by mali absolvovať povinný kurz aspoň anglického jazyka a ovládať tento jazyk na úrovni, ktorú si vyžaduje ich práca. V prípade, že sa na pobočke inštitúcie nenachádza dostatok zamestnancov, ktorí ovládajú cudzí jazyk, by tu mal byť prítomný komunitný tlmočník. Inštitúcie, ktoré prichádzajú do občasného kontaktu s cudzincami (napr. mestský úrad, úrad práce), by mali mať komunitného tlmočníka na telefóne. Pracovníci, ktorí prichádzajú do častého kontaktu s odíencami, by mali absolvovať kurz psychologickej prvej pomoci, aby vedeli efektívne a citlivo reagovať a komunikovať s odíencami.

Po príchode do novej krajiny by sa obzvlášť v inštitúciách štátnej správy nikto nemal stretnúť s etnopolulizmom. Myslíme si, že implementovanie našich návrhov do praxe by zdvihlo životnú úroveň cudzincov a uľahčilo integráciu ďalším generáciám prisťahovalcov a odíencov.

7 Záver

Vo výskume sme sledovali šesť prvkov integrácie – primárne prvky: zabezpečenie ubytovania, práce alebo školy, znalosť slovenského jazyka; sekundárne prvky: pocit bezpečia, pocit prijatia a pocit nájdania nového domova.

Konštatovali sme, že respondenti väčšinou spĺňajú primárne prvky integrácie, výnimkou je nedosiahnutie požadovanej znalosti slovenského jazyka na úrovni B1 a vyššie. Sekundárne prvky boli okrem pocitu domova splnené u všetkých respondentov. Pociť domova neuviedlo ako prežívaný stav päť (z 22) prisťahovalcov a osem (z desiatich) odídenecov. Odídenci sa najviac odlišovali od prisťahovalcov v tom, že tu svoj nový domov ani nehľadajú a tomu prispôsobujú aj svoje ubytovanie (sedem odídenecov býva na internáte) a prácu (nehľadajú nevyhnutne prácu v odbore). Podľa integračných parametrov MPSVR SR bolo integrovaných 23 respondentov a podľa našich prvkov to bolo len 14 respondentov. Zhodnotili sme, že náš údaj je presnejší, keďže sme brali do úvahy aj pocity cudzincov, ktoré sú, ako sa ukázalo, kľúčové pre zhodnotenie integrácie.

Nesmierne dôležití sú pre integráciu aj komunitní tlmočníci. Na základe rozhovorov s nimi sme uviedli, že naša spoločnosť nepozná tento termín a nie je dostatočne oboznámená s obsahom tejto práce, a preto sa musíme tejto téme viac venovať a hovoriť o nej. Prvým správnym krokom by mohli byť kurzy komunitného tlmočenia pre študentov vysokých škôl so zameraním na preklad a tlmočenie a zabezpečenie komunitného tlmočenia vo verejných inštitúciách.

Keďže po príchode musí každý cudzinec absolvovať návštevu cudzineckej polície, ktorá podľa zistení nie je v najlepšom stave, pokiaľ ide o možnosti prijímania cudzincov, navrhli sme, aby zamestnanci absolvovali jazykové kurzy aspoň anglického jazyka. Zároveň si myslíme, že by mali absolvovať aj nejaký druh psychologického výcviku a psychologickéj prvej pomoci, keďže prichádzajú do styku aj s odídenkami. Na cudzineckej polícii by sa nikto nemal stretnúť s etnopolulizmom alebo netaktným zaobchádzaním. Domnievame sa, že tieto zmeny by mali pozitívny dopad na integračný proces.

Literatúra:

Cudzinci na Slovensku. Hľadanie nového domova. [Cit. 2023-25-05] Dostupné na internete: <<https://ec.europa.eu/migrant-integration/system/files/2021-12/Cudzinci-naSlovensku.-Hladanie-noveho-domova.pdf>>

HALE, S. B. (2007): *Community Interpreting*. New York: Palgrave Macmillan.

JENNE, E. K. (2018): Is Nationalism or Ethnopolulizm on the Rise Today? In: *Ethnopolitics*, 17/5, s. 546–552.

Koncepcia integrácie cudzincov v Slovenskej republike. [Cit. 2023-25-05]. Dostupné na internete: <<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/integraciacudzincov/dokumenty/koncepcia-integracie-cudzincov-v-slovenskej-republike.pdf>>

ŠTEFKOVÁ, M. (2020): Public Service Interpreting and Translation in Slovakia. In: M. Štefková – K. Kerremans – B. Bossaert (eds.): *Training Public Service Interpreters and Translators: A European Perspective*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, s. 124–136.

ŠTEFKOVÁ, M. (2021): Designing Curricula from Scratch: How Countries in Central Europe with No Tradition of Formal PSIT Training Provide Interpreting in the Public Sector. In: P. Šveda (ed.): *Changing Paradigms and Approaches in Interpreter Training: Perspectives from Central Europe*. New York: Routledge, s. 143–159.

ŠTEFKOVÁ, M. – KERREMANS, K. – BOSSAERT, B. (eds.) (2020): *Training Public Service Interpreters and Translators: A European Perspective*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.

ŠVEDA, P. – DJOVČOŠ, M. (2021): Introducing Interpreter Training in Central Europe. In: P. Šveda (ed.): *Changing Paradigms and Approaches in Interpreter Training: Perspectives from Central Europe*. New York: Routledge, s. 7–21.

ŠVEDA, P. – TUŽINSKÁ, H. (2021): Public Service Interpreting in the Context of Social and Political Tensions. In: P. Šveda (ed.): *Changing Paradigms and Approaches in Interpreter Training: Perspectives from Central Europe*. New York: Routledge, s. 25–42.
TUŽINSKÁ, H. (2010): *Otázky opisu a prekladu*. Bratislava: Stimul.

Summary

Analysis of immigrant integration into Slovakia and the role of community interpreter in the integration process

On the request of the city of Banská Bystrica, field research was carried out among foreigners in the city and the degree of their integration was evaluated. Experiences and differences of two different groups are compared: immigrants who are in Slovakia voluntarily for various reasons (immigrants) and those who left Ukraine as a result of the war (displaced people). In addition to focusing on integration, this research is linked to community interpreting, without which the integration process would not have been possible. Despite its importance, it is not given enough attention in Slovak society. The primary elements of integration have been drawn (finding accommodation, working or studying, Slovak language proficiency at B1 level or above) from an official document of the Ministry of Labour, Social Affairs and Family of the Slovak Republic. Secondary elements (feeling accepted, safe and the feeling of finding a new home) were determined at our discretion. According to these elements the level of integration is assessed at the end of the study.